

Raba števnikov v prvem obsežnejšem zgodovinskem delu v slovenščini

NATALIJA ULČNIK

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija
natalija.ulcnik@um.si

DOI: <https://doi.org/10.18690/um.5.2026.5>

ISBN 978-961-299-173-9 (pdf; Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)

ISBN 978-961-6320-62-7 (pdf; Slavistično društvo Maribor)

V prispevku so obravnavani števniki v prvem zgodovinskem delu v slovenščini, tj. v *Dogodivšinah štajerske zemle* Antona Krempla iz leta 1845. Preverjen je način njihovega vključevanja v besedilo in prisotnost posameznih vrst števnikov v povezavi z namenom njihove rabe, izpostavljene pa so tudi jezikovne značilnosti uporabljenih števnikov, zlasti primerjalno s sočasnimi slovničnimi prikazi ter navedbami v Pleteršnikovem slovarju.

Ključne besede: Anton Krempel, *Dogodivšine štajerske zemle*, 19. stoletje, analiza števnikov, vzhodnoštajerski jezik

The article discusses the use of numerals in the first historical work in Slovene, i.e. Anton Krempel's *Dogodivšine štajerske zemle* (*The History of the Land of Styria*) published in 1845. The research focuses on how numerals are included in the text and on the occurrence of individual types of numerals in connection with their intended use in the text. The article also highlights the linguistic characteristics of the numerals used, particularly in comparison to contemporary grammatical examples and to references in Pleteršnik's dictionary.

Keywords: Anton Krempel, *Dogodivšine štajerske zemle* (*History of the Styrian Land*), 19th century, analysis of numerals, East Styrian language

Uvod

Števniki so v zadnjem obdobju za slovenščino še posebej aktualni, saj je bilo leta 2021 opozorjeno na odkritje slovanskih števnikov v latinskem rokopisu iz 12. stoletja, za katere je bilo nato dokazano, da so zapisani v zgodnji slovenščini (Šekli 2022). Opazna raba števnikov se pojavlja tudi v prvem obsežnejšem zgodovinskem delu v slovenščini, tj. v *Dogodivšinah*

štajerske zemle Antona Krempla iz leta 1845. V prispevku¹ je preverjeno, s katerim namenom in kako jih je avtor vključeval v besedilo, katere vrste števnikov se pojavljajo, kakšne so njihove glasoslovne in oblikoslovne značilnosti, zlasti primerjalno z izbranimi sočasnimi slovničnimi prikazi (Murko 1832, Muršec 1847 in Janežič 1863) ter navedbami v slovensko-nemškem slovarju iz leta 1894/95 (Pleteršnik 2014). Posebna pozornost je namenjena vzhodnoslovenskim jezikovnim značilnostim uporabljenih števnikov, ki se kažejo npr. na ravni glasovnih premen in sklonskih oblik, ter njihova variantna raba oz. prevladujoče leksikalne odločitve v primeru več poimenovalnih možnosti (npr. za števniki tisoč).

Slovnična in slovarska obravnava števnikov

Števniki v slovenskem jezikoslovnem prostoru še niso doživeli samostojne celostne sinhrone ali diahrone obravnave,² so pa že od samih začetkov redno vključeni v slovnične prikaze in se pojavljajo tudi kot leksikografsko obdelano besedje. V zadnjem času je nastalo več oblikoskladenjskih raziskav, vezanih na zgradbe z glavnimi ali ločilnimi števnik v slovenščini in drugih slovanskih jezikih (Uhlik, Žele 2023, 2024a, 2024b, 2025). Starejša kontrastivna analiza glavnih števnikov v ruščini in slovenščini je bila objavljena že v sedemdesetih letih 20. stoletja (Rode 1971).³ Razpravo, osredinjeno na števnik v jeziku 16. stoletja, je prispeval France Novak (2008/09). V njej je izpostavljeno, da je števniki »pomembno in zapleteno

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine* – vodja programa akad. prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) iz državnega proračuna.

² Tudi sicer se nekoliko več jezikoslovne pozornosti kot števnikom v različnih jezikih namenja slovnični kategoriji števila. Z njo se npr. ukvarja angleški jezikoslovec Greville G. Corbett, ki v monografiji *Number* že uvodoma izpostavlja, da gre za podcenjeno slovnično kategorijo, ki je zgolj navidezno preprosta, dejansko pa veliko bolj zanimiva in raznolika, kot si predstavlja večina jezikoslovcev (Corbett 2000: 1). Kategorija števila je obravnavana tudi v delu *Number in the World's Languages, A Comparative Handbook* (ur. Acquaviva in Daniel 2022), v katerega je vključena tudi slovenščina kot eden redkih sodobnih indoevropskih jezikov, ki še ohranja dvojino. Z dvojino v slovenščini se sicer poglobljeno ukvarja Tjaša Jakop (2025).

³ S števnik v slovanskih jezikih se je ukvarjal tudi jezikoslovec in slavist Adam E. Suprun (1928–1999), ki je med drugim objavil tudi monografijo o slovanskih števnikih *Slavjanskije čislitel'nye* (Suprun 1969).

slovnično in leksikografsko vprašanje» (Novak 2008/09: 144; prim. tudi Toporišič 2003: 45; Tafra 1989). Novak (2008/09: 143) je glede na opaženo besednovrstno problematiko števnik pomenljivo izpostavil: »Števník je torej že po svoji naravi lahko pridevník ali pridevníška beseda, samostalník in prislov, lahko je pa tudi morfem za nove tvorjenke, ki prinaša števílčno oz. količínsko vsebino«. ⁴

Starejše slovenske slovnice ⁵ 19. in začetka 20. stoletja števník obravnava-jo kot samostojno besedno vrsto ⁶ (npr. Kopitar 1809, Šmigoc 1812, Dajnko 1824, Murko 1832, ⁷ Muršec 1847, ⁸ Malavašič 1849, ⁹ Breznik 1916), ¹⁰ redko

⁴ Problematiko besednovrstnosti izrazov, ki označujejo nedoločeno količino (*malo, veliko, dosti* ...), in njihovo neenotno slovničarsko ter slovaropisno obravnavo (npr. kot nedoločni števníki, količinski prislovi, prislovni števníki), izpostavlja Alenka Jelovšek (2022).

⁵ Števník v Bohoričevi slovnici (1584) analizira Ahačič (2007: 134). Omenja, da je poglavje *Numeralia*, ki se nahaja na straneh 69–78 v sklopu širšega poglavja o *imenu*, za tedanje razmere precej obsežno in je bilo glede na tradicijo evropskih slovníc verjetno dodatno vstavljeno v osnovno besedilo. Ahačič (2007: 135) ob tem predpostavlja, da se je Bohorič pri pripravi poglavja o števnikih oz. pri njihovem naštevanju naslonil na kak shematičen slovarski prikaz števnikov in kak latinski spis o številih ter številkah, v določeni meri pa gre za slovničarjev avtorski prispevek k obravnavi števnikov.

⁶ Pregleden prikaz in osnovne ali celovite opise slovníc najdemo na portalu Fran: *Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovníc in pravopisov od 1584 do danes* (ur. K. Ahačič). Obravnava števnikov je v opisih posameznih slovníc pogosto nakazana že v sklopu povzetka vsebine ter v preglednem prikazu besednih vrst.

⁷ Murko (1832: 34–42) števník obravnava v poglavju *Das Zahlwort*, ki ima sedem podpoglavij.

⁸ Muršec (1847: 20–25) števník imenuje *številnica*; ločuje *temeljne, redivne, razločivne* (*enoji, -a, -o*), *pomnoživne* (*enajni, -a, -o*), *vdelivne* (*po dva*). Pri t. i. narečju 'prislovu' obravnava *ponavljavne številnice* (*enkrat*) in *vredivna narečja* (*drugič*); omenja tudi *obče številnice* (*ves, vsa, vse, veliko*) in *številno ime* (*tretjina, petica*). Prim. tudi Pacek (2003: 38).

⁹ Malavašič (1849: 31–37) števník imenuje *številne imena* in ga deli na nedoločne ali splošne (*ves, vsi, veliko*) ter določne, med katere umešča *temeljne, redovne, razločivne* (*enaj/-a/-e*), *množivne* (*edinji*) in *razdelivne* (*pol, tretjina*). Prim. tudi Pacek (2003: 40).

¹⁰ Breznik (1916: 109–114) ločuje določne in nedoločne števnike. K določnim umešča *glavne, vrstilne, ločilne* ali *vrstne* (*edini, dvoji, troji* ...), *množilne* (*enoteren, dvojen, trojen* ...), *delilne* (*po en, po dva, po trije* ...) in *ponavljalne števnike* (*enkrat, dvakrat, petkrat* ...), pri nedoločnih pa navaja, da so lahko izraženi samostalniško (*temà, sila, mnoštvo* ...), pridevniško ali z nedoločnimi zaimki (*mnog, noben, ves, vsak, nekaj, nič* ...) ter prislovi (*več, manj, dovolj, precej* ...).

ga prištevajo k »imenom« skupaj s samostalniki, pridevniki in zaimki (Janežič 1863)¹¹ oz. k pridevniku (Vodnik 1811).¹² V Toporišičevi slovnici je števnik obravnavan v sklopu pridevniške besede (Toporišič 2000: 329–334); avtor izpostavlja, da so števnik »predvsem količinski pridevniki treh vrst: glavni, ločilni na -o/-e in nedoločni« (Toporišič 2000: 329), pri čemer so iz glavnih števnikov izpeljani vrstilni, ločilni in množilni. Uhlik in Žele (2024a: 11) poudarjata, da je pri Toporišičevi obravnavi števnik zabrisana »celostna pomenska vloga števnikov« in da je števnik po definiciji »pomensko povezan z različnimi načini določanja količine: lahko izraža števno ali neštevno količino, razvršča vsebino v zaporedje ali jo opredeljuje glede na število vrst«; te pomenske lastnosti števnike ločujejo od pridevniških besed.

Šolski slovnici *Kratkoslovnica* (Ahačič 2018a) in *Slovnica na kvadrat* (Ahačič 2018b) števnik ponovno opredeljujeta kot samostojno pregibno besedno vrsto, ki ima »v slovenščini podobne lastnosti kot pridevnik ali samostalnik, le da z njim izražamo določeno ali nedoločeno število ali količino štetega« (Ahačič 2018b: 57). V osnovi gre za različno delitev besednih vrst – t. i. skladenjsko, pri kateri je števnik podkategorija pridevniške besede, in t. i. oblikoslovno-pomenoslovno delitev, po kateri je števnik samostojna pregibna besedna vrsta (prim. Ahačič 2022; Pravopis 8.0).

Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* s konca 19. stoletja (1894/95) za števnik navaja izraz *številnik* 'Zahlwort',¹³ pri navajanju posameznih šte-

¹¹ Janežič (1863: 54–59) števnike oz. brojnike deli na določne in nedoločne. Določne nadalje deli na števne oz. glavne, vrstivne, ločivne (*edin, dvoj, troj ...*), množivne (*edin, dvojen, trojen ...*), delivne (*po enem, po dva, po tri ...*), druživne (*sam, samoedin, samodrug ...*), ponavljavne (*enkrat, dvakrat, trikrat ...*) in samostavne (*samica, dvojka, trojka, čveterka ...*). Nedoločne ali splošne deli na pregibne (*tma, sila, krdelo ...*) in nepregibne (*mnogo, veliko, malo ...*).

¹² Vodnik (1811: 45–55) števnike imenuje *shtevilne iména* in jih deli na *pervoobrasne* 'glavne' (*èden al en, dva, tri ...*) in *rédične* 'vrstilne' (*pervi, drugi, trétji ...*), nadalje pa še na *plemenivne fhtevila* (*sam, dvoji, troji, zhvetiri ...*), *ponavljavne fhtevila* (*enkrat, dvakrat, defetkrat ...*), *mnoshivne fhtevila* (*edinji, dvojsten, petirnji ...*) in *vshtirizne fhtevila* (*po dva, po tri, po defet ...*); omenja tudi *nedolozhne* in *fplofhne fhtevila* (*noben, vef, pol, vfak, malo, nizh ...*). Izpostavi, da števnik sodijo med pridevnike, če se uporabljajo ob samostalniki (Vodnik 1811: 45). Prim. tudi Pacek (2003: 34).

¹³ Omenjen je tudi izraz *števník*, ki ima v prvem pomenu ustreznik *števec*, *der Zähler* (matematični izraz, Cig.), v drugem pomenu pa *številnik* (Jan.) (Pleteršnik 2014). Za *števník* se sicer v razvoju pojavi nekaj besedotvornih različic, npr. *števnica*, *številnica*, *številnik* in *števník* (slednja se prvič pojavi v Janežičevi slovnici iz leta 1863). Prim. Pacek (2003: 48) in Trojar (2024: 142, 145).

nikov z besedo pa najdemo različne dotlej variantno rabljene možnosti, npr. *eden – jeden – en, štirje – četirje, četver – čveter, enajst – ednajst, dvanajst – dvanajdesti, dvajset – dvajst – dvajsti, štirideset – štirideset – štiriredi, šestdeset – šestred*, za vrednost 1000 se pojavljajo *tisoč, tavžent in jezero* (Pleteršnik 2014).

Posamezni glavni števniki so v SSKJ² razloženi s formulacijo »izraža število ...«, npr. **dvá** -é -é: *izraža število dve* [2], ali »izraža število ali številko ...«, npr. **tísoč**³ – štev. (ī) **1**. *izraža število ali številko tisoč* [1000]. Novak (2008/09: 153) ob obravnavi števnikiških razlag poudarja, da bi bile možne tudi drugačne, še zmeraj dovolj razumljive razlage, npr. »**dva** -e -e *izraža število/številčno lastnost, kot je pri človekovih očeh«, **pet** *izraža število, kot ima človek prstov na roki; **deset** *izraža število, kot ima človek prstov na obeh rokah. V SSKJ² je opozorjeno tudi na ekspresivno rabo, ko lahko glavni števniki izražajo nedoločeno večjo količino (npr. *deset, sto, tisoč*). eSSKJ jezikoslovni termin *števnik* pomensko opredeljuje kot pregibno besedno vrsto, ki »označuje količino, zaporednost, različnost in je v stavku levi prilastek ali povedkovo določilo«, oz. kot besedo, »ki pripada tej besedni vrsti«.¹⁴

Števniki tudi sodobnim govorcem in govorkam predstavljajo jezikovni izziv, kar med drugim kažejo vprašanja v *Jezikovni svetovalnici*, dostopni na portalu Fran. Zanima jih na primer, ali je konkretna beseda števnik ali pridevnik (npr. *zadnji*), samostalni ali glavni števnik (npr. *milijon*), prislov ali nedoločni števnik (npr. *malo* in *veliko*), ali je v konkretni rabi prisoten glavni ali vrstilni števnik (npr. *kljub 87 letom, pri 13 letih*), sprašujejo o rabi posameznih oblik (npr. *eden – en*), njihovi (ne)sklonljivosti (npr. *s stotimi/sto ljudmi*) ipd. Nejasnosti se torej nanašajo zlasti na besednovrstno določanje, ločevanje med posameznimi vrstami števnikov, na njihove oblike in možnosti pregibanja ter pomenski obseg leksema, ki ga je treba razbrati iz sobesedila (npr. ali gre pri števnih samostalniki za štetje količine ali ne).

Omembe slovenskih števnikov v starejših besedilih različnih obdobj kažejo, da je ta vrsta besed v razvoju spreminjala svojo podobo (obliko in način zapisovanja) ter v knjižnem jeziku in njegovih različicah izkazovala določene spremembe na glasoslovno-oblikoslovni ravni. Opazno je krajšanje oblik kot posledica hitrega izgovarjanja pri štetju (npr. *dvadeset*

¹⁴ V rastočem slovarju eSSKJ je doslej pomensko pojasnjen le množilni števnik *dvoj*: **dvój** /.../ *izraža količino, vrednost dve ali dve vrsti česa*.

> *dvajset*),¹⁵ prisotne so disimilacijske in asimilacijske spremembe (npr. *četiri – štiri, četrti – širti, devetdeset – devedeset*), tudi tujejezični vplivi, vse to pa se lahko še zmeraj odraža v sodobni narečni¹⁶ in/ali knjižni rabi. Zanimivosti na ravni rabe števnikov v preteklosti in njihov razvoj v slovenščini lahko ugotavljamo na podlagi starejših pisnih virov, med drugim tudi besedil z zgodovinsko tematiko, ki v večji meri vsebujejo zapise števnikov s številkami in besedami, pri čemer so za analizo zanimivi zlasti slednji. Prav zapis z besedo namreč razkrije, kako se je števnik v preteklosti izgovarjal, naglaševal in uporabljal, kar omogoča nadaljnje analize.

Števniki v *Dogodivšinah štajerske zemle* (1845)

Leta 1845 je v Gradcu posthumno izšlo delo *Dogodivšine štajerske zemle*, ki obsega 262 strani in ga pojmuje kot najpomembnejše izdano delo Antona Krempla (1790–1844), znanega štajerskega izobraženca in narodnega buditelja, sicer pa duhovnika v različnih krajih panonskega narečnega prostora, npr. v Ormožu, na Ptuju, pri Svetem Lovrencu v Slovenskih goricah (Juršinci) in Mali Nedelji. V delu, ki je členjeno na štiri zvezke, je predstavil zgodovino Štajerske v obdobju od leta 1280 pr. n. št. do leta 1843, pri čemer se je osredinil na Slovence, a je obenem regionalno zgodovino smiselno umestil v širši evropski prostor. Opazno je avtorjevo poglobljeno zanimanje za način življenja na družbenem, kulturnem in političnem področju, za delovanje ljudi, njihovo miselnost in ustvarjalnost. Delo je izšlo še pred poenotenjem slovenskega knjižnega jezika in je napisano v vzhodnoslovenski (štajerski) knjižni različici (prim. Jesenšek 2024) ter v tedanji novi pisavi gajici.¹⁷ Že po preglednem branju vsebine se pokaže, da je v besedilu prisotna vidnejša raba števnikov in da ti vsebujejo določene specifične.

¹⁵ Podobno prvotno **na desete* > *-nájst* (prim. iztočnico **en** v Snoj 2015). Janežič (1863: 55) ob števnikih *11 enajst (ednajst)* in *12 dvanajst* v opombi navede pojasnilo razvoja oblike: *ena na deset – e-na-jst – enajst; dva na deset – dva-na-jst – dvanajst*.

¹⁶ Slovenski števniki v narečju so kot gradivo zajeti npr. v najnovšem istrskem lingvističnem atlasu (prim. Todorović 2025).

¹⁷ Jesenšek (2024: 310) izpostavlja, da je Krempel ob Murku in Slomšku najbolj zaslužen za uveljavitev »slovenice/češko-ilirske pisave«, urejanje vprašanja slovenske pisave pa prepozna kot pomemben korak k združitvi pokrajinskih jezikovnih različic v enotno knjižno slovenščino, do katere je prišlo sredi 19. stoletja.

Za besedilo s področja zgodovine lahko predpostavljamo, da bo raba števnikov pogostejše vezana na podajanje časovnih opredelitev zgodovinskih obdobij ter dogodkov. V analiziranem besedilu je zapis števil s številkami dejansko opazen pri navedbi stoletij (v' *II_{tem} stolétji*), letnic (*On je 1129 vmerl; 34 pred Kr.*) in datumov (10. den Aug.; *23^u den malega Travnja (Aprila) leta 1471; na 18. den Sept.*), ob tem pa tudi denarnih in drugih merskih enot (npr. *je mogel 400 soldov dati; je /.../ mogel 40,000 zlatov plačati*) ter pri splošnem ocenjevanju količine (*500 ludi; 80,000 Slovincov; 200,000 pešcov, ino 9000 konjenikov; 4000 židanih oblačil*). Pri višjih številih (večinoma od 10.000) je meja med tisočicami in stoticami označena z vejico, npr. *15,000 sukenj* (Kreml 1845: 245). Ob tem se številke pojavljajo tudi pri naštevanju in štetju podčrtanih opomb (prim. Kreml 1845: 40), pri navajanju virov za navedbo strani ipd., npr. *Schafarik Gesch. d. slaw. Spr. u. Lit. str. 293*. Zapis vrstilnih števnikov z arabskimi številkami je prisoten npr. pri naštevanju postavk (prim. Kreml 1845: 136), z rimsko številko pa pri zgodovinskih imenih vladarjev, npr. *Leopold I., Albert II., Friderik III., Henrik IV.*

V nadaljevanju je podrobneje analiziran zapis števnikov z besedo, pri čemer lahko opazujemo način njihovega zapisa, pisno ustaljenost in značilnosti na glasoslovni ter oblikoslovni ravni. Pri slednjem lahko z ozirom na avtorjevo provenienco predvidevamo vpliv vzhodnoštajerskih jezikovnih značilnosti.

Glavni števnik

Najpogostejše se pojavljajo glavni števnik nižjih vrednosti (od 1 do 6, nekoliko pogostejše tudi do 19), ki samostalniško besedo določajo glede na količino in imajo na skladijski ravni najpogostejše vlogo levega prilastka (npr. *dva Štajerca*), lahko pa tudi povedkovega določila (*Takši markeži ali mejni grofi so zdaj štirje v' Štajerskoj bili*; Kreml 1845: 87).

Glavni števnik do sto in stotice so pisane skupaj (npr. *dvanotridesetim, sedemsto*), tisočice in milijonice pa narazen (npr. *sto jezér, dva miliona*).

Števenik, ki izraža število **nič** (0), se v analiziranem besedilu ne pojavlja.¹⁸

¹⁸ Nič (po SSKJ² besednovrstno opredeljen kot členek) se pojavlja v nikalnih stavkih, npr. *je ne bilo nič deža, je /.../ ne bilo nič snega; nič nemamo, je /.../ nič ne vina priraslo, se /.../ nič nesme natiskati*. Prisotna je tudi raba zaimka *nijeden* 'noben'.

Števniki *en*, *ena*, *eno* (1) se najpogosteje pojavlja v prilastkovi rabi, npr. *en človek*, *en sam njihov poglavarič*, *en legion*, *en konj*, *en roj*, *en pénez*, *en funt penězov*, *en zdajni rajnš*, *en rimski pénez*, *en kožuh* ...; *ena mesarica*, *ena remenarica*, *ena teržkinja*, *ena krava*, *ena telica*, *ena svinja*, *ena truma*, *ena kapa*, *ena stara kniga*, *ena taka stara cesta*, *ena možka suknja*, *ena ženska kronrašnica* ...; *eno tele*, *eno nakovalo*, *eno leto*; *eni črévli*, *ene hlače*.¹⁹ Raba števnikov v odvisnih sklonih razkrije nekaj vzhodnoštajerskih značilnosti, npr. rodilniško končnico *-ega* (*enega konjenika*, *enega psa*, *z' enega metena (plajša)*) in razlike v sklonskih oblikah, npr. *z' ednoj besedo*.²⁰ Števniki je lahko v ekspresivni rabi uporabljen ob zaimku *sam* *-a -o*, ki okrepi njegovo omejenost na količino, npr. *ena sama takšna posebna riba*, *na eno samo večerjo*, *na eno samo pojednico*. Zgolj v posameznem primeru ima števniki *en* variantno možnost *eden*,²¹ npr. *en njegov sin – eden sin* (Kreml 1845: 152). V enem primeru se kaže, da pri naštevanju štetega za količino *ena* (1) ni uporabljen števniki, saj je količina razvidna iz edninske oblike samostalnika: *dve lopati*, *dve motiki*, *kramp* (Kreml 1845: 136).

Števniki *dva*, *dve*, *dve* (2) je v analiziranem besedilu velikokrat uporabljen pred samostalniki moškega in ženskega spola (*dva*, *dve*), obliko za srednji spol (*dve*) pa najdemo le pred samostalnikom *leto*: *dva človeka*, *dva Slovenca*, *dva Štajerca*, *dva nova cesara*, *dva nepridna oficira*, *dva solunska brata*, *dva jezuitska mešnika*, *dva luterška predgara*, *dva srebrnika* ...; *dve navadi*, *dve pregreški*, *dve reči*, *dve deželi*, *dve kamni*

ki je evidentiran tudi v Pleteršnikovem slovarju (2014), kjer ima kvalifikator vzhšt. 'vzhodnoštajersko'; nekaj primerov v prilastkovi rabi: *nijeden Slovenec*, *nijeden grajšinski strelec*, *nijeden blizu stanujajoči*, *nijeden mimo idoči*, *nijeden zid*; *nijedna terdvin*, *nijedna pozemeljska zaveza*, *nijedna težka skerb*, *nijedna pojednica*; *nijedno ludsvo*. V pregledanih slovnicih 19. stoletja (Murko 1832, Muršec 1847, Janežič 1863) se števniki, ki izražajo število nič (0), ne omenja.

¹⁹ Primeri so pogosti pri navajanju cen posameznih dobrin v nekem obdobju (prim. Kreml 1845: 207–208).

²⁰ V primeru *z' ednoj* je ohranjen etimološki zobnik *-d-*. Še opaznejše so razlike v samostalniških končnicah, npr. *v' enem boji*, *pred enim létmi*.

²¹ V Pleteršnikovem slovarju je ob koncu slovarskega sestavka iztočnice *édan* opozorjeno, da se ta lahko poudarjeno uporablja tudi pred samostalniki, npr. *eden krivičen vinar deset pravičnih sne*, *Npreg.-Jan. (Slovn.)* (Pleteršnik 2014). Tako rabo, npr. *eden zhlovek*, sicer kot prisotno v slovenščini omenja tudi Murko (1832: 35), vendar svetuje *en zhlovek*; Muršec (1847: 21) opozarja: »én se piše v' zavezi s' kakim imenom; éden, kedar posamesno stoji«; Janežič (1863: 55) govori o večinski rabi oblike *en*, *ena*, *eno* pred samostalniki.

glavi, dve kompanii, dve čeri, dve sekiri, dve lopati, dve motiki, dve vesnici ...; dvé leti/dve leti. Ob imenovalniški se pogosteje pojavljajo tudi tožilniške dvojinske oblike, npr. *dva sina, dva brata, dva razbojna viteza, dva oroslana, dva pešca, dva bobnja, dva roglja, dva denarja, na dva kraja, na dva sežna ...; dve grajšini, na dve mili ...; za dve leti 'čez dve leti'.* Opazno je izražanje časa s predlogi *na, za, z* in narečnim *krez* 'čez' pred samostalnikoma *leto* in *dan*, npr. *krez dvé leti* 'čez dve leti', *na dva dni* 'za dva dni',²² *za dva dni* 'čez dva dni',²³ *z' dvema letoma* 'pri dveh letih'. Specifična je raba oblike s končnico *-ema* ob mestniških predlogih *na* oz. *v*, npr. *na dvema bregoma* 'na dveh bregih'; *v' dvema šeregoma* 'v dveh skupinah', *v dvema bojoma* 'v dveh bojih', *v' dvema velikima sveržama* 'v dveh velikih vejah', *v' dvema letoma* 'v dveh letih'. Kot kaže pregled sočasne štajerske slovnice, je bila dvojinska mestniška končnica tedaj še izenačena z dajalniško in orodniško, npr. *pri rak-oma/-ama, pri rib-ama, pri let-ama* (Muršec 1847: 8, 11, 14).²⁴ Najdemo tudi roditeljsko in orodniško dvojinsko obliko, npr. *dveh dežel, od dveh družbih; z' dvema zaslužnima redoma.*

Število 3 se izraža s števnikmi *trije, tri, tri*, npr. *trije zavezni poglavari, trije deželski oblastniki, trije papeži; tri panoge, tri noči, tri hasnovite reči, tri ptujske méstjanice; tri léta.* Zasledimo tudi tožilniško obliko, npr. *tri tabore, tri razjezene medvede, tri lepe zastave, med njegove tri sine, med svoje tri sine, na tri tale, na tri dni*, tudi z narečnim predlogom *krez* 'čez', npr. *krez tri dni, krez tri léta*, in mestniško obliko, npr. *v' treh talih* 'delih'. Za nenatančno določeno manjše število se uporablja zveza »tri (ali) štiri«, npr. *tri ali štiri ošpičene koleke* (Krempl 1845: 39); *Neki Slovenec zna po tri, štiri meštrie, kere se je vse sam od sebe navučil* (Krempl 1845: 250).

Število 4 se izraža s števnikmi *štirje, štiri, štiri*, ki so uporabljeni v vlogi levega prilastka ali povedkovnega določila, npr. *štiri drevenke, štiri reči, štiri soligradske fare; mejni grofi so /.../ štirje.* Časovno obdobje je izraženo v primerih *štiri tjedne, štiri mésce, štiri leta*. V nekaj primerih je prisotna tožilniška raba, npr. *štiri sine ino štiri čeri, na štiri kraje, na*

²² » /.../ njegovi pešci so pa kumaj na tri dni kruha, konjeniki na dva dni polaganja 'meli« (Krempl 1845: 223).

²³ Gre za značilno starinsko rabo predloga *za*, ki se je uporabljal v današnjem pomenu 'čez', torej za »izražanje časa, po katerem se kaj zgodi« (SSKJ²).

²⁴ Murko (1832: 8, 17, 23) je v slovnici podal tudi variantno mestniško dvojinsko končnico, ki je že izenačena z množinsko, npr. *(per) rák-oma (ih), (per) rib-ama (ah), (per) lic-ama (ah)*, pri Janežiču se na tem mestu pojavljata končnici *-ih, -ah* (Janežič 1863: 33).

štiri vogle, na štiri ostre zbodke, na štiri tale, na štiri velike rodbine, na štiri velke deržave, v posameznih pa tudi mestniška in orodniška, npr. v' *štireh talih, z' štiremi /.../ oblačilami*.²⁵

Števniki **pet** (5) se vedno pojavlja v vlogi levega prilastka in ima ob sebi samostalnik (tj. šteti predmet) v roditeljski množini, npr.²⁶ *pet jajc, pet lét, na pet lét, na pet tjdnov, na pet talov*. Z vidika rabe samostalniške oblike v roditeljski množini izstopata le primera *pet filialcirkvih* 'pet filial cerkev, tj. podružničnih cerkev' in *pet okrožjih (krajših)* 'pet okrožij'.

Števniki **šest** (6) se pojavlja v naslednjih primerih: *šest cesarov, šest sekstarov, šest kraicarov, šest sort, šest (svedokov), od šest močno obo-roženih, na šest okrožnih* 'na šest okrožij'.

Števniki **sedem** (7), **osem** (8), **devet** (9) in **deset** (10) so uporabljeni zgolj v posameznih primerih in sklonskih oblikah, npr. *sedem bratov, sedem penězov, sedem dní; osem méscov, osem lét, na osem armad; devet Herberštajnic, devet méscov, devet lét, na devet lét; deset kapitanov, deset pednjov, deset lét, v' desetih dneh*.

Še redkeje se pojavljajo števniki **od enajst do devetnajst** (11–19), npr. *ednajst lét, krez ednajst lét, za ednajst dní; trinajst vlovlenih francoz-kih generalov, trinajst lét; štirinajst ran, z štirinajstimi vojskami; petnajst prednjarov; šestnajst vekšital nemških rodov; z' osemnajstimi ranami*. Pri števniku *enajst* je še ohranjen zapornik -d-, pri *štirinajst* je reduciran drugi -i-.²⁷

Med preostalimi števniki **do devetindevetdeset** z izjemo desetic (21–99) najdemo le primer za 32, in sicer v obliki *dvanotridesetim (glava vzeta)*.²⁸ Za povezovanje enic z deseticami je uporabljen veznik *no* 'in'.²⁹

²⁵ Murko (1832: 36) pri sklonskih oblikah omenja mestnik (*per*) *šhtirih*, orodnik (*s'*) *šhtirimi, šhtirmi*, Muršec (1847: 21) *štíreh* in *štírimi*, Janežič (1863: 55) pa mest-nik *štírih (štíreh)* in orodnik *štírimi (štíreimi)*. Obe Kremplovi obliki se torej kot variantna možnost, navedena v oklepaju, pojavljata v Janežičevi slovnici.

²⁶ Enako velja tudi za imenovalniško in tožilniško obliko pri drugih števniki obliki pet naprej, npr. *osem lét*.

²⁷ Enako je pri Murku (1832: 35), Muršču (1847: 20) in Janežiču (1863: 55), pri čemer najdemo ob *ednajst* navedeno tudi obliko *enajst*.

²⁸ Iz oblike *edennodvajstikrat* (Krempel 1845: 160) lahko sklepamo, da bi bil pripa-dajoči glavni števniki *edennodvajsti*.

²⁹ Pri Murku (1832: 35) sta omenjeni obliki z *no* in *in* (npr. 22 *dvá no dvájfti, dva in dvajfet*), pri Muršču (1847: 20) oblika z *ino* (22 *dva ino dvajset*), pri Janežiču (1863: 55) pa z *in* (22 *dva in dvajset*).

Zastopane so vse **desetice** od dvajset do devetdeset (20–90), ne najdemo le števnik trideset: *dvajsti lét, dvajsti (kmetov); njih je ... štirideset potukel, v' štiridesetih bojih; više petdeset sort, z' petdesetimi junačkimi predoblenjami, na petdeset mil; šestdeset (drahem, lét); sedemdeset novih mést, sedemdeset lét; osemdeset funtov, krez osemdeset let; blizu devedeset let*. Arhaični sta obliki *dvajsti* in *štirideset*,³⁰ asimilacija iz govornega jezika v zvezi zapornikov *-td-* je upoštevana v zapisu števniškega sklopa *devedeset*.

Stotice (100–900) nimajo veliko izpričanih oblik, najdemo le zapis *sto* (npr. *sto topov, sto škarlatnih oblačil, sto drahem*, ob tem pa tudi *skoz več sto lét, veliko sto rudnarov*). Iz zapisov s številko in nadpisanim končniškim delom, kot sta *z' 400^{mi}* in *z' 700^{mi}*, razberemo, da so se stotice sklanjale z glasovnimi končnicami.³¹

Za **tisoč** (1000)³² se uporablja v današnjem knjižnem jeziku zastareli izraz *jezero*, ki ga sicer najdemo tudi v starejših slovnica, lahko v obliki *jezer*,³³ in slovarjih.³⁴ Raba tisočic je v analiziranem besedilu nekoliko bolj pestra od rabe stotic, npr. *jezero Čehov, jezero slovenskih beséd, jezero véder, jezero ludem, jezero kolja; pred tri jezero létmi; štiri jezero lét; po deset jezér; sto jezer duš, po sto jezér ludih*, ob tem pa lahko iz konteksta razberemo, da gre navadno za ekspresivno izražanje velike količine. Zlasti

³⁰ Kot edino ali variantno možnost ju navajata tudi Murko (1832: 35) in Muršec (1847: 20), pri Janežiču (1863: 55) oblika *dvajsti* ni prisotna (le *dvajset* in *dvadeset*), *štirideset* pa je.

³¹ Janežič (1863: 56) opozarja, da se števniki *sto* ne pregiba, vendar se slišijo tudi oblike, kot sta *s stomi, na stove*.

³² V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja so se za število 1000 uporabljale štiri besede: *tavžent, tisoč, jezer* in *milar*; najpogostejša beseda je bila *tavžent*, na drugem mestu po pogostosti je bila *tisoč*, in sicer v različici *tisuč*, redkeje *tiseč* (Novak 2008/09: 150).

³³ Pri Murku (1832: 35) najdemo zapis *1000 távshent, jéser, tifúzh*, pri Muršču (1847: 20) *1000 jézer* – (*tavžent, tisoč*), pri Janežiču (1863: 55) pa *1000 tisoč, jezer, jezero, tavžent*.

³⁴ V Pleteršnikovem slovarju iz leta 1894/95 najdemo pri iztočnici *jezero* več zgledov pregibne rabe tega števnik in podatek o njegovi prevzetosti iz madžarščine: **jêzero** 2., num. = tisoč, C., Mik., Št., ogr., kajk., BlKr.; dve jezери, Št.-Mik.; deset jezer, z deset jezermi, ogr.-Mik.; četiri jezera, z desetimi jezermi, kajk.-Mik.; (tudi indecl.: dve jezero, pet jezero, ogr.-Mik.); — iz madž. ezer, Mik. (Et.). Navedena je tudi varianta *jezer*: **jezer**, num. indecl. = tisoč, štiri jezer, štirim jezer, Trub.-Mik.; — pogl. 2. jezero; **jezer**, f., vzhŠt., ogr.-Mur., C., pogl. 2. jezero (Pleteršnik 2014).

zanimiva je raba *jezero jezér* 'tisoč tisočev oz. milijon', ki se prav tako pojavlja v pomenu 'zelo veliko, mnogo' (npr. *jezero jezér ljudi*).³⁵

Prisotne so tudi **milijonice**, pri čemer prevzeta beseda *milijon* (1.000.000) nima zapolnjenega hiata *-io-*,³⁶ npr. *en milion ino okoli 60,000 fl., dva miliona, z' petimi milioni, deset milionov zlatov, za 20 milionov bankašov, sedemsto milionov frankov*. Praviloma gre za okvirne ocene zelo visoke količine, največkrat plačilnega sredstva.³⁷

V besedilu so prisotni tudi primeri, v katerih imajo glavni števnik značilno rabo ob predlogu *po* (s prislovno vrednostjo), ki »uvaja razmerje mere, obsega, vrednosti v odnosu do koga, česa« (eSSKJ), npr. */b/ilo njih je po sto, po jezero, tudi po deset jezér; je njih /.../ po osem bilo; po dva ino dva viteza* 'dva v vrsti'.³⁸

Vrstilni števnik

Uporabljeni so naslednji z besedo zapisani vrstilni števnik: **pervi, drugi, tretji, šerti, peti, šesti, sedmi, osmi, deveti, deseti, dvanajsti** in **trinajsti**. Narečno obliko ima števnik *šerti*, v katerem se kaže disimilacija *čt > št*, oblike za *enajsti* ne zasledimo (z oziroma na obliko glavnega števnik pa bi lahko bila *ednajsti*).³⁹

Vrstilni števnik se v analiziranem besedilu uporabljajo za:

- navajanje časovnih enot, najpogosteje zaporedja stoletij, npr. *v' pervem, v' petem, v' šestem, v' osmem, v' devetem (stolétji), iz totega trinajstega stolétja*, lahko tudi v kombiniranem zapisu s številko in glasovno izraženim končniškim delom, npr. *v' 9tem stolétji; v' 10tem stolétji, v' 11tem stolétji*, ki se lahko pojavlja tudi pri zapisu datuma, npr. *na lvi*

³⁵ Zveza *jezero jezer* je izpričana tudi v stari knjižni prekmurščini (prim. Novak 2014).

³⁶ Pri Murku (1832: 35), Muršcu (1847: 20) in Janežiču (1863: 55) se pojavlja v obliki *miljón/miljon*.

³⁷ Najdemo tudi števnik *pol milijona*: *z' pol milionom vojšakov* (Krempl 1845: 221).

³⁸ Oblike s *po* omenjajo tudi Murko (1832: 40), Muršec (1847: 23), imenuje jih *vdelivne številnice*, ter Janežič (1863: 57–58), ki jim pravi *delivni števnik ali delivci*.

³⁹ V Murkovi slovnici (1832: 38) najdemo oblike *zhetérti* in *shtérti* ter *enájsti* in *édnajsti*. Pri Muršcu (1847: 21) so vrstilni števnik imenovani »rédivne številnice«, za 4. sta navedeni obliki *čéterti* in *šerti*, za 11. je oblika *ednajsti*. Pri Janežiču (1863: 56) so »vrstivni števnik« imenovani tudi »vrstivci«; za 4. se še zmeraj pojavljata obliki *četrtri* in *štrtri*, za 11. je prav tako *ednajsti*.

den Sušca; prisotno je tudi navajanje ure, npr. *ob šesti vuri, ob njihovi deveti vuri*;

- označevanje zaporednih delov drugih enot: *pervi, drugi, tretji, štarti (zvezek), prvi, drugi ... sedmi, osmi (preték 'poglavje')*; *peti, deseti (tal 'del')*; *štarti, peti (boj)*; *štarta, peta, šesta ino sedma (armada)*;⁴⁰ navajanje mesta v vrsti, npr. *deveti mož, vsakega desetega moža*.

Prisotne so tudi oblike v odvisnih sklonih, ki izkazujejo rabo značilnih vzhodnoštajerskih končnic, npr. *-ega (devetega mēscā)*, *-em (v' dvanajstem stolétji)*, *-oj (z' štertoj [vojskoj])*.

Ločilni števniki

Raba ločilnih števnikov je prisotna v primerih *dvoj, troj, četver* in *peter*⁴¹ ter se uporablja za označevanje števila vrst tega, kar ob njem izraža števeni samostalniki, in za izražanje ustrezne količine ob skupnih samostalnikih, npr.

Gotovje ino drugi nemški rodovje so imeli dvojjo vojsko, eno na boj, drugo samo za brambo (Kremppl 1845: 66); *Šalata (lat. sabata herba) je 1509 pri naš ze znana, je pa spervega le dvoje sorte bila, zdaj nje imamo više petdeset sort* (Kremppl 1845: 179); *!...! da so Sarmatje ino Slovenci ne eno, temuč dvojjo ludstvo* (Kremppl 1845: 71);

Toti se odpravi na boj proti Maksimus puntari, z' trojoj vojskoj, z' Rimlani, z' Gotmi, z' Hunmi ino Alanmi nad njega idoč (Kremppl 1845: 32); *Na totem zbori je sklenjeno, da se troja vojska proti Madjarom ima na noge postaviti* (Kremppl 1845: 94);

Ob temu so tudi deželski stališi (Landstande) nastali, ino so bili četvere redi: 1. Gospodje, 2. Duhovniki, 3. Vitezi, 4. Mesta (Kremppl 1845: 145);

⁴⁰ Primer rabe v povedi: »Zdaj so tri z' ternjom popletene ročke to: v' prvi je voda, v' drugi jesih ali kaj vkupzměšanega, v' tretji pa vino.« (Kremppl 1845: 240) Najdemo tudi zvezo *deseti pénez* (Kremppl 1845: 107, 186, 245), ki je strokovni izraz in se nanaša na podložniško dajatev.

⁴¹ Pri Murku (1832: 39) za navedene oblike najdemo *dvój, trój, zhvetéri, petéri*, pri Muršču (1847: 22) so evidentirane t. i. razločivne številnice *dvoji, troji, čvetéri, petéri*, pri Janežiču (1863: 57) pa zasledimo »ločivne števnike ali ločivce« *dvoj, troj, čvetér, petér*. Števník *četver* se torej v sočasnih slovnica h pojavlja v obliki *čveter*, ki nastane po metatezi, česar pri Kremplu ne zasledimo, zabeleženo pa je pri Pleteršniku (2014): *čvetêr*, num., pogl. četver.

*Toti, ako ravno so prejd od Princ Eugena bili prék Reina zbiti, so zdaj z' **peteroj** vojskoj šli nad Jožefa, z' ednoj v' Spanjskoj, z' drugoj v' Italii, z' tretjoj vu Flandrii, z' štertoj pri Mozli, z' petoj pri Reini* (Kreml 1845: 192).⁴²

V primerih so opazne posamezne narečne značilnosti, npr. nepreglašena oblika ob samostalniku srednjega spola (*dvojo ludstvo*), narečna končnica *-oj* v orodniku ednine ob ženskospolskem samostalniku (*z' trojoj vojskoj*).

Množilni števnik

Med množilnimi števnik, ki označujejo število pojavitev česa oz. število vrst, je prisoten števenik *dvojen*, pojavlja se tudi *trojen*,⁴³ npr.

*Tak je on **dvojno** nevarno vkupzastoplenje ostro kaštigal* (Kreml 1845: 229); */.../ zred **dvojnimi** »molitvenimi knishizami«* (Kreml 1845: 252); *Paumkirhara med **dvojnimi** murskimi vratami primejo, vrata obojne zaprejo* (Kreml 1845: 130–131);

*Njihova božja služba je bila zosebno **trojna**: 1. Adoracio, molitvanje /.../ 2. Suplikacio, zahvaležnost /.../ 3. Sakrificium, ofruvanje* (Kreml 1845: 41).

Nedoločni števnik

Med števnik, ki označujejo nedoločeno večjo ali manjšo količino tega, ker se šteje in je izraženo s samostalnikom, so najpogostejše uporabljeni *mnogo*, *več*, *dosti/dosta*,⁴⁴ *veliko*, *nekaj*, *malo* in *manj* 'manj'.⁴⁵ Nekaj primerov:

⁴² Pojavi se tudi predložna prislovna zveza *na dvoje* 'na dva dela': *On je z' goloj rokoj podkovo sterl, ino nékega človeka z' ednim zamahom na dvoje razklal* (Kreml 1845: 94).

⁴³ Murko (1832: 39) navaja *dvójni, dvójna, dvójno* ter *tròjni, a, o*; Muršec (1847: 23) v okviru »pomnoživnih številnic« omenja *dvójni* in *trojni*, Janežič (1863: 57) pa *dvojen, jna, o* in *trojen, jna, o*.

⁴⁴ Obliko z izglasnim -a najdemo tudi v Pleteršnikovem slovarju: **dósta**, *adv.* = dosti, *Mur., Cig., Jan., C.* (Pleteršnik 2014).

⁴⁵ Murko (1832: 40–41) omenja npr. *veliko, málo, nekaj, nikaj, dòsti, dovólj, obilno, vèzh, mànj, nizh*; Muršec (1847: 24) kot »obče številnice« navaja npr. *veliko, dosti, vèč, malo, zadosti, nekaj, kaj, nikaj, nič*; Janežič (1863: 59) pa med »nepregibnimi nedoločnimi števnik« navaja npr. *mnogo, veliko, malo, več, manj, precej, dosti* (pri slednjem izpostavlja, da se včasih tudi pregiba, npr. v *dostih besedah*).

- *mnogo knezov ino grofov, mnogo ljudi, mnogo mertvih, mnogo lét, mnogo pénez, mnogo zemle, mnogo strélnega praha;*
- *več žen, več konjenikov, več besed, več boja;*
- *dosti Slovincov, dosti živine, dosti drevja, dosti bojov, dosti slovenskih imen; dosta pénez, dosta kvara; dosta več zernja;*
- *veliko ludstva, veliko ljudi, veliko služebnikov, veliko kristjanov, veliko živine, veliko jajc, veliko drugih strašnih nadlog;*
- *nekaj rib, nekaj zernja ino vina, nekaj ječmena, nekaj goric, nekaj snega;*
- *malo žita, malo vina, malo kruha;*
- *menje beséd, menje lét, menje skerbi.*

Velika količina je lahko ob števniku poudarjena še s prislovom *nezgovorno* 'neizmerno', npr. *nezgovorno mnogo ludstva, nezgovorno veliko ljudi, nezgovorno veliko zemle, nezgovorno veliko mnogoterega mesa*. Oblike, kot so *od* *totih mnogih ludstvih, z' mnogimi otrokmi, v' dostih krajih, na dostih njivah, na večih krajih* ipd., kažejo, da so bili nedoločni števnik v rabi sklonljivi z glasovnimi končnicami. Ta vrsta števnikov se je lahko na različne načine kombinirala tudi z glavnimi števnik, npr. *veliko jezér ljudi; je /.../ vsaki tjeden en den bil, ali tudi več dnevov* (Krempel 1845: 109).

Ekspresivna raba števnikov

Glavni števnik višjih vrednosti (100, 1000) se lahko za nedoločeno večjo količino uporabljajo tudi v prenesenem pomenu, pri čemer je možna ponovitev ob vezniku *in*, npr. *sto in sto, tisoč in tisoč* 'veliko, zelo veliko' (prim. Toporišič 2000: 344). Tudi v Kremplovem besedilu je izpričane nekaj tovrstne rabe zveze *jezero ino jezero*, npr. »*Bog hoče to 'meti! Bog hoče to 'meti!« tak je kričalo jezero ino jezero gerl* (Krempel 1845: 91); */.../ je tak kak od francozkih neizmernih šeregov njih na jezere ino jezere na totih tipskih polah že mertvih ležalo, jezero ino jezero ranjenih je kričeč si za smert prosilo, jezerim ino jezerim je na drugi den jednako naprejestalo — ali na drugi den (17. Oktob.) so vse vojske prehenjale* (Krempel 1845: 226).

Najdemo tudi ekspresivno zvezo za izražanje velike količine *na jezere* 'na tisoče', npr. *njih je na hitrem na jezere znalo vkup biti* (Krempel 1845: 15); *na jezere so spomorjeni* (Krempel 1845: 77); *so njim mravle na jezere noter šle* (Krempel 1845: 230); *je pa Polakov na jezere 'z dežeze odišlo* (Krempel 1845: 232).

Ob tem so lahko števnik prisotni tudi v frazemih, npr. z *edno*j besedo*j* ‘na kratko, skratka’ in *tri dni ino noči* ‘razmeroma dolgo časa’:

*Z’ edno*j besedo*j*, Ferdinand je ne prave resnice pokazal, kak bi se bilo moglo turskoj moči proti stopiti (Kreml 1845: 162);

Tam so ga k’ konji pervezanega po vseh vulicah vlekli, potem pa ga za noge na obesilo potegnoli, ino ga tak tri dni ino noči trapili, doklam je zadnič z’ baticoj po glavi vdarjen ino poklan (Kreml 1845: 121).

Posamostaljena raba števnikov in tvorjenke s števnik

V analiziranem besedilu najdemo tudi posamostaljene števnike, ki torej niso uporabljeni kot del samostalniške zveze, temveč stojijo samostojno, npr. *eden*,⁴⁶ *trije*, *štirje*:

Eden je bil njihov vižar ali kral, ker je pod vižanjom duhovnika nje ravnal, ino tak so pod zastavoj božjoj sovražniki proti šli (Kreml 1845: 66); *Pénez je pa ob totih časih med ludmi ne veliko bilo, samo edni* so njih mnogo imeli. (Kreml 1845: 152);

/.../ še *trije* drugi so obešeni (Kreml 1845: 86);

/.../ so *štirje* iz njih, dva rakoska ino dva štajerska grofa (Ptujski najmre ino Vildonski), šli v’ Augsburg na zbor /.../ (Kreml 1845: 122).

Pri izražanju zaporedja nenatančno določene osebe se lahko kombinirata *eden* – *eden* ali *eden* – *drugi*, npr.

Zadnič dva Štajerca znajdeta, eden, kak se morska voda za piti dobra napravi, *eden* pa, kak se steklina zvrtači (Kreml 1845: 254); *Kak so tedaj zdaj od Panoncov edni* v’ Ilirio, od Japodov *edni* v’ Istrio šli (Kreml 1845: 11);

/.../ *eden* vuči tak, *drugi* drugači (Kreml 1845: 102).

V *Dogodivšinah štajerske zemle* najdemo tudi nekaj tvorjenk s števnik, ki potrjujejo razvitost besednih družin števnikov in opozarjajo na posamezne značilne vzhodnoslovenske besedotvorne vzorce, npr. *enkrat*, *pervokrat*, *dvojboj*, *dvojbojstvo* ‘dvoboj’, *dvegibé* ‘dve gube, sključeno’,

⁴⁶ Kot je bilo že izpostavljeno, je iz zapisa *eden sin* razvidno, da se oblika *eden* v besedilu ne uporablja izključno v samostalniški rabi, temveč izjemoma tudi kot prilastek ob samostalniku v funkciji poudarjanja: »En njegov sin je v’ Gradci velko teržtvo gnal na vodi ino drugač, *eden sin* pa je cesarsko blago spravlal ino pošilal /.../« (Kreml 1845: 152).

dvakrat, drugokrat; Triglav, trikrat, tretjokrat; štertinjak (vina) 'prostorninska mera, približno 560 litrov' (SSKJ²), štirivoglast 'štirioglat', štirikrat; sedmina,⁴⁷ Sedemgradska 'Sedmograška'; desetina; tridesetlétni (boj); sedemdesetnik 'sedemdesetletnik'; jezerolétje 'tisočletje'.

Sklep

Števniki, ki so imeli za vsakodnevno življenje ljudi pomembno vlogo in se pojavljajo tudi v najstarejših izpričanih slovenskih besedilih, načeloma sodijo med manj spremenljive besede, zaradi česar so se nekateri znašli tudi na seznamu najbolj obstojnih besed (prim. Klemenčič 2013: 15). Posebno mesto imajo tudi v različnih strokovnih delih, med drugim zgodovinopisnih, ki praviloma pogosteje navajajo časovne in druge oznake, ki vključujejo zapis števnikov.

V besedilu *Dogodivšine štajerske zemlje* Antona Krempla (1845) se ob števnikih, zapisanih s številkami, opazno pojavljajo tudi zapisi števnikov z besedami. Analiza kaže, da najdemo vse vrste števnikov, najpogosteje glavne, in sicer v širokem razponu od enic do milijonic (*krez tri léta, štiri mésce, ednajst lét, dvajsti lét, v' štirdesetih bojih, štiri jezero lét, z' pol milionom vojšakov, sedemsto milionov frankov ...*), ter vrstilne (*pervi, drugi, tretji, šterti, peti, šesti ... preték 'poglavje'*), prav tako pa tudi ločilne (*so imeli dvojo vojsko, eno na boj, drugo samo za brambo ...*), množilne (*med dvojnimi murskimi vratami ...*) in nedoločne (*mnogo pénez, dosta kvara, nekaj snega, malo žita ...*). Avtorjeva raba števnikov izkazuje nekatere značilnosti tedanjega vzhodnoštajerskega jezika, npr. rabo izraza *jezero* za tisoč, disimilacijo *čt* v *št* (*šterti* 'četrti'), fonetični zapis števnik 90 (*blizu devedeset let*), dvojinsko mestniško končnico *-ema* (ki je izenačena z dajalniško in orodniško), npr. *na dvema bregoma* 'na dveh bregih', *v dvema bojoma* 'v dveh bojih', *v' dvema letoma* 'v dveh letih', ob tem pa so prisotne tudi določene specifike, npr. sklanjanje nedoločnih števnikov z glasovnimi končnicami (*na dostih njivah, na večih krajih, z' mnogimi otrokmi ...*), značilna starinska raba predloga *za* v časovnem pomenu (*za dve leti 'čez dve leti'*) ipd. Zapis stotic v kombinaciji s številko in izraženim končniškim delom, npr. *z' 700^{mi}* in *z' 400^{mi}*, daje pomembne informacije

⁴⁷ V opombi je izraz *sedmina* razložen tako: »*Sedmina očivestno kaže na sedem dni, kak dolgo je per Rimlanih mertvi doma ležal, ino še le na osmi den k' pokopi nešen bil.*« (Krempl 1845: 239)

o njihovi pregibnosti. Izkazana je tudi ekspresivna raba števnikov (npr. *je kričalo jezero ino jezero gerl*) in njihova prisotnost v frazemih (npr. *z ednoj besedoj* ‘na kratko’), evidentirana pa je tudi njihova posamostaljena raba (npr. *samo edni so njih mnogo imeli*) ter posamezne zanimive, a doslej slovarsko še neevidentirane tvorjenke iz števnikov (npr. *jezerolétje* ‘tisočletje’).

Števniki so se v sklopu diahrone raziskave izkazali za izjemno zanimivo gradivo, natančnejši uvid v njihov razvoj in regionalno pogojene specifične pa bi razkrile šele dodatne analize starejših besedil.

Literatura

Kozma AHAČIČ, 2007: *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Zbirka *Linguistica et philologica*, 18).

Kozma AHAČIČ, 2018a: *Kratkoslovnica. Slovenska slovnica za osnovno šolo*. Ljubljana: Rokus Klett.

Kozma AHAČIČ, 2018b: *Slovnica na kvadrat. Slovenska slovnica za srednjo šolo*. Ljubljana: Rokus Klett.

Kozma AHAČIČ 2022: Je števnik pridevniška beseda ali samostojna besedna vrsta? *Jezikovna svetovalnica*. <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/> (9. 1. 2026).

Paolo ACQUAVIVA in Michael DANIEL (ur.), 2022: *Number in the World's Languages. A Comparative Handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton.

Greville G. CORBETT, 2000: *Number*. Cambridge: Cambridge University Press.

eSSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika. Spletni rastoči slovar. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 2016–. www.fran.si (9. 1. 2026).

Anton BREZNIK, 1916: *Slovenska slovnica za srednje šole*. Celovec.

Tjaša JAKOP, 2025: Dvojina po slovensko: ob 100-letnici prve študije o slovenski dvojini (Tesièniere 1925). *Slavia Centralis* 18/2, 54–74.

Anton JANEŽIČ, 1863: *Slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo*. Celovec.

Alenka JELOVŠEK, 2022: Besednovrstnost nedoločnih količinskih izrazov v novejši slovenski leksikografiji. *Slavistična revija* 70/4, 545–556.

Marko JESENŠEK, 2024: *Poglavja o različicah slovenskega jezika*. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 155). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Jezikovna svetovalnica. Spletna rastoča publikacija. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 2012–. www.fran.si (9. 1. 2026).

Simona KLEMENČIČ, 2013: *Pregled indoevropskih jezikov*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Anton KREMPL, 1845: *Dogodivšine štajerske zemle. Z' posebnim pogledom na Slovence*. V' Grádci.

Anton MURKO, 1832: *Theoretisch-praktische Slowenische Sprachlehre für Deutsche, nach den Volkssprecharten der Slowenen in Steiermark, Kärnten, Krain und Ungarns westlichen Distrikten*. Grätz: Verlag der Franz Ferstl'schen Buchhandlung, Johann Lorenz Greiner.

Jožef MURŠEC, 1847: *Kratka slovenska slovnica za pervence. V' Gradci*.

France NOVAK, 2008/09: Slovarska členjenost besedja glede na besednovrstnost in pomenskost: števniki v 16. stoletju. *Slavistična revija* 56=57/4=1, 139–163.

Vilko NOVAK, 2014: *Slovar stare knjižne prekmurščine*. Spletna izdaja. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC. www.fran.si (9. 1. 2026).

Mojca PACEK, 2003: Jezikoslovno izrazje 19. stoletja. *Slavistična revija* 51/1, 33–51.

Maks PLETERŠNIK, 2014: *Slovensko-nemški slovar*. Spletna izdaja. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC. www.fran.si (9. 1. 2026).

Pravopis 8.0: Pravila novega slovenskega pravopisa za javno razpravo. <https://pravopis8.fran.si/> (9. 1. 2026).

Matej RODE, 1971: Glavni števniki v ruščini in slovenščini. *Jezik in slovstvo* 17/1–2, 25–32. www.dlib.si (9. 1. 2026).

Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes. Različica 1.0. Ur. K. Ahačič. 2015. Portal Fran.

Адам Е. Супрун, 1969: *Славянские числительные. Становление числительных как особых частей речи*. Минск: Издательство БГУ им. В. И. Ленина.

[Adam E. Suprun, 1969: *Slavjanske čislitel'nye. Stanovlenie čislitel'nyh kak osobyh častej reči*. Minsk: Izdatel'stvo BGU im. V. I. Lenina.]

Marko SNOJ, 2015: *Slovenski etimološki slovar*. Tretja izdaja. Spletna izdaja. Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. www.fran.si (9. 1. 2026).

SSKJ²: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. Spletna izdaja na www.fran.si. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2014.

Matej ŠEKLI, 2022: Zgodnjeslovenski števniki od 1 do 10 v Heiligenkreuškem rokopisu iz tretje četrtine 12. stoletja (Heiligenkreuz OCist., Cod. 250). *Slavistična revija* 70/1, 13–32.

Branka TAFRA, 1989: Što su brojevi? (gramatički i leksikografski problem). *Rasprave Zavoda za jezik. Knjiga 15*. Zagreb. 219–237.

Suzana TODOROVIĆ, 2025: *Slovenski istrski lingvistični atlas 2: Števniki in opisni pridevniki, čas in koledar, življenje, poroka in družina, hiša in posestvo*. Koper: Libris, Osrednja knjižnica Srečka Vilharja.

Jože TOPORIŠIČ, 2000: *Slovenska slovnica*. Četrta, prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Obzorja. 329–334.

Jože TOPORIŠIČ, 2003: *Oblikoslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Mitja TROJAR, 2024: Ustaljevanje slovenske jezikoslovne terminologije v slovenskih slovnica 1768–2017. *Jezikoslovni zapiski* 30/1, 131–151.

Mladen UHLIK, Andreja ŽELE, 2023: Ujemanje v zgradbah z glavnimi števnik. *Slavistična revija* 71/4, 337–54.

Mladen UHLIK, Andreja ŽELE, 2024a: Raba števnških zgradb z dvoj- v slovenščini. *Jezikoslovni zapiski* 30/2, 7–24.

Mladen UHLIK, Andreja ŽELE, 2024b: Zgradbe z glavnimi števnik od pet naprej: sopostavitev slovenščine z drugimi južnoslovanskimi jeziki in ruščino. *Slovenski jezik / Slovene Linguistic Studies* 16, 3–26.

Mladen UHLIK, Andreja ŽELE, 2025: Zgradbe z zbirno-ločilnimi števnik v slovenščini: sopostavitev s štokavščino in ruščino. *Slavistična revija* 73/2, 255–276.

Valentin VODNIK, 1811: *Pifmenoft ali Gramatika sa Perve Shole*. Ljubljana.

THE USE OF NUMERALS IN THE FIRST EXTENSIVE HISTORICAL WORK IN SLOVENE

Summary

Numerals have to date not seen a thorough and comprehensive research, synchronically or diachronically, in the Slovene linguistic sphere, though they have been included in grammatical references and seem to have been lexicographically processed from the very beginning. Contemporary studies emphasize that numerals represent an “important and complex grammatical and lexicographic question” (Novak 2008: 144; cf. also Toporišič 2003: 45; Tafra 1989). Recently, the significance of numerals in Slovenian has increased, especially following the discovery of Slavic numerals in 2021 in a Latin manuscript from the 12th century. It was later verified that they were written in early Slovene (Šekli 2022). An interesting and common use of numerals also appears in the first historical work in Slovene, i.e. *Dogodivšine štajerske zemle* (*The History of the Land of Styria*) by Anton Kreml (1845), which was published before the unification of the Slovene literary language and is written in the East Styrian regional (literary) variety and in a script which was new at the time. The article examines the way in which numerals are written and the types of numerals in connection with the purpose of their use (*šest sort* ‘six sorts’, *deveti mož* ‘ninth man’, *dvoja vojska* ‘two armies’, etc.). Special attention is paid to their phonological and morphological analyses,

also in comparison with selected grammatical representations of the time (Murko 1832, Muršec 1847, Janežič 1863) and references in the Slovene-German dictionary published in 1894/95 (Pleteršnik 2014). The research highlights East Slovene characteristics of the numerals which were used, e.g. at the level of sound changes and declension forms (*dvanotrideset* ‘thirty-two’ *devedeset* ‘ninety’, *z štiremi* /.../ *oblačilami* ‘with four pieces of clothing’, *pred tri jezero létni* ‘three thousands of years ago’, etc.), and their variant usage (e.g. *eden sin* ‘one son’ – *en človek* ‘one man’) or prevalent lexical choices (e.g. *jezero* ‘thousands’).